

КАТКОВА Т. Г.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності
та права*(Харківський національний технічний
університет сільського господарства
імені Петра Василенка)*

УДК 347

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.8>**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

У статті досліджуються питання правових проблем штучного інтелекту та ідея створення Карти правових реформ використання штучного інтелекту – аналітичного, полісі-документу, який має містити бачення громадянського сектору щодо пріоритетів використання та розвитку правового середовища для розробників і користувачів штучного інтелекту. Увага зосереджена на таких проблемах: статус штучного інтелекту, відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом, захист персональних даних, інтелектуальна власність та штучний інтелект, проблеми дискримінації у зв'язку з використанням штучного інтелекту.

Автор вважає, що Карта правових реформ використання штучного інтелекту в Україні має містити такі напрями: цивільне законодавство (визначення правосуб'єктності, зокрема, в яких ситуаціях він може діяти в якості посередника фізичної чи юридичної особи; укладати договори; нести цивільно-правову відповідальність); кримінальний закон (визначення кримінальної відповідальності за дії штучного інтелекту); страхове законодавство; антидискримінаційне законодавство (питання рівності людини і осіб, які використовують штучний інтелект; питання з критеріями та даними, які надаються штучним інтелектом); захист персональних даних (можливості надання диференційованої згоди на обробку персональних даних, а також удосконалення механізму інформованої згоди на обробку персональних даних); законодавство у сфері інтелектуальної власності; медичне право (використання штучного інтелекту в медичній сфері, аспекти діяльності лікаря, який використовує штучний інтелект).

Автор наголошує, що створення Карты правових реформ використання штучного інтелекту має відбуватися із залученням розробників штучного інтелекту, законотворців, наукової спільноти і громадянського суспільства, спеціалістів окремих галузей.

Ключові слова: *штучний інтелект, статус штучного інтелекту, правосуб'єктність штучного інтелекту, захист персональних даних, відшкодування шкоди, авторські права, інтелектуальна власність, правова реформа в Україні.*

Katkova A. T. Artificial intelligence in Ukraine: legal aspects

The article devoted to the legal issues of artificial intelligence and the idea of creating a Map of legal reforms in the use of artificial intelligence – analytical, policy document, which should contain the vision of the civil sector on the priorities of use and development of the legal environment for developers and users of artificial intelligence. The focus is on issues such as: the status of artificial intelligence, compensation for damage caused by artificial intelligence, protection of personal

data, intellectual property and artificial intelligence, discrimination in connection with the use of artificial intelligence.

The author suggests that the Map of legal reforms in the use of artificial intelligence in Ukraine should contain the following areas: civil law (definition of legal personality, in particular – in which situations it can act as an intermediary of a natural or legal entity; enter into agreements; bear civil liability); criminal law (definition of criminal liability of AI); fears legislation; anti-discrimination legislation (issues of equality between people and persons using AI; issues with criteria and data provided by AI); protection of personal data (the possibility of providing differentiated consent to the processing of personal data, as well as improving the mechanism of informed consent to the processing of personal data); legislation in the field of intellectual property; medical law (use of AI in the medical field, aspects of the activities of a doctor who uses AI).

The author emphasizes that the creation of the Map of legal reforms in the use of artificial intelligence should take place with the involvement of developers of artificial intelligence, lawmakers, the scientific community and civil society, specialists in certain fields.

Key words: *artificial intelligence, status of artificial intelligence, legal personality of artificial intelligence, protection of personal data, compensation, copyright, intellectual property, legal reform in Ukraine.*

Вступ. Традиційна правова доктрина стверджує, що правові норми регулюють суспільні відносини між людьми. Однак на сучасному етапі правова наука не готова дати відповідь на питання, яким чином будуть регулюватися суспільні відносини, пов'язані з роботами зі штучним інтелектом (далі – ШІ). Про те, що проблема визначення правового регулювання суспільних відносин в умовах використання штучного інтелекту не є надуманою або фантастичною, свідчать надзвичайно активні дії багатьох держав щодо створення національних стратегій, концепцій і програм розвитку штучного інтелекту, а також надзвичайно великі бюджети транснаціональних корпорацій для науково-дослідних робіт із розвитку штучного інтелекту [1, с. 10].

Так, за визначенням Європейського Союзу, сформульованому в рекомендації 2019 року, штучний інтелект описаний як високорозвинені системи, що аналізують встановлені умови і приймають до певної міри автономні рішення для досягнення визначених цілей. Організація економічного співробітництва та розвитку у своїх принципах вказує, що штучний інтелект – «це машинна система, яка може робити прогнози, рекомендації або рішення, впливаючи на реальне або віртуальне середовище на основі заданого людиною набору цілей. Причому такі системи можуть бути розроблені для роботи з різним рівнем автономії» [2].

Визначення штучного інтелекту можуть варіюватися залежно від національного законодавства. В Україні нині обговорюється Концепція розвитку сфери штучного інтелекту в Україні [3]. Однак згаданий документ не містить правових рекомендацій щодо розвитку використання штучного інтелекту, в ньому лише сказано, що розробники мають дотримуватися права на конфіденційність і прайвасі людини (планується розробити Етичний кодекс використання штучного інтелекту, враховуючи європейський досвід). Тому актуальним є створення правової Карті використання штучного інтелекту – аналітичного, полісі-документу, який має містити бачення громадянського сектору щодо пріоритетів використання та розвитку правового середовища для розробників та користувачів штучного інтелекту.

Одним із перших реальних кроків на шляху до законодавчого закріплення стандартів розробки та використання штучного інтелекту є прийнята Резолюція ЄС від 16 лютого 2017 року із рекомендаціями Комісії щодо правил цивільно-правового регулювання робототехніки (2015/2103(INL) [4]. Хартія робототехніки, яка додається до резолюції, була розроблена науковим підрозділом з оцінки розвитку науки і технологій (the Scientific Foresight

Unit, STOA) та дослідницьким центром Європарламенту. Хартія містить кодекс етичних норм для розробників у сфері робототехніки, кодекс комітетів по етиці наукових досліджень, а також ліцензії для розробників і користувачів.

Основна частина резолюції нараховує 64 пункти, умовно поділені на групи з відповідною тематичною назвою: дослідження та інновації; етичні принципи; Європейське агентство; права інтелектуальної власності та потік даних; стандартизація, безпека та захищеність; автономні транспортні засоби; роботи по догляду; медичні роботи; відновлення та вдосконалення організму людини; освіта та трудова діяльність; вплив на навколишнє середовище; міжнародні аспекти. Варто зазначити про важливість цього рекомендаційного документу для подальшої деталізації національних законодавств, завдяки якому Україна може запозичити найкращий європейський досвід з урахуванням специфіки національної правової системи.

Постановка завдання. Останнім часом наукова спільнота досить часто обговорює питання правового регулювання використання штучного інтелекту. Більшість вчених зауважують про аспекти створення чи роботи штучного інтелекту: питання відповідальності за шкоду, спричинену штучним інтелектом, або питання розпорядження інтелектуальною власністю, створеною роботою штучного інтелекту. Нині актуальним є узагальнення наукових напрацювань для створення комплексної обґрунтованої стратегії правового регулювання розвитку штучного інтелекту в Україні – Карти правових реформ використання штучного інтелекту.

Метою цієї статті є дослідження правових проблем штучного інтелекту та ідея створення Карти правових реформ використання штучного інтелекту. Увага зосереджена на таких проблемах: статус штучного інтелекту, відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом, захист персональних даних, інтелектуальна власність та штучний інтелект.

Результати дослідження. Особливості штучного інтелекту. Загальні перспективи реформування правового регулювання щодо використання штучного інтелекту та його відповідальності за діяння можна об'єднати навколо трьох основних положень:

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як об'єктів суспільних відносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як можлива допомога в суспільних відносинах, де суб'єктами є фізичні та юридичні особи. Наприклад, ШІ використовується як інструмент у винахідному процесі: у генетичному програмуванні, штучних нейронних мережах, як вчені-роботи;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як окремих суб'єктів правовідносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як окремі самостійні суб'єкти суспільних відносин із можливістю відносно самостійно та в достатньому обсязі усвідомлювати й оцінювати значення своїх дій і дій інших осіб. Слід підкреслити, що ШІ може отримати статус як індивідуального суб'єкта, так і колективного суб'єкта;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом як окремих суб'єктів правовідносин, так і можливих об'єктів суспільних відносин.

Як слушно зауважує О. Радутний, штучний інтелект може бути об'єктивованим в об'єкті робототехніки або спілкуватися з людиною та оточуючим світом через інформаційні повідомлення, але вже незалежно від людини він наділений здатністю змінювати свій світ, світ людини та всесвіт навколо себе. Цієї ознаки, а саме здатності впливати на навколишнє середовище, навіть нині бракує юридичній особі (корпорації), але це не заважає останній визнаватися суб'єктом правовідносин. Тому аж ніяк не повинна виглядати дивною можливість визнання штучного інтелекту таким самим самостійним суб'єктом правовідносин, в тому числі у царині кримінального права, під назвою електронна особа (особистість) [5].

Аналіз положень чинного законодавства України дає змогу дійти висновку про правове регулювання, яке ґрунтується на першій гіпотезі: робот зі штучним інтелектом – об'єкт суспільних відносин – власність фізичної або юридичної особи; не є та не може бути окремим самостійним суб'єктом суспільних відносин. Зважаючи на викладене вище, штучний

інтелект потрібно сприймати як джерело підвищеної безпеки та розглядати з урахуванням всіх специфічних умов відповідальності за завдану шкоду з боку саме джерела підвищеної безпеки, що вже встановлено нормами чинного законодавства України.

Так, згідно зі ст. 1187 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) шкоду, завдану джерелом підвищеної безпеки, відшкодовує особа, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди) володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену безпеку. Отже, у цьому випадку відповідальність має нести власник або інша особа, з якою укладено договір щодо управління штучним інтелектом як майном, і спричинену ним шкоду буде відшкодовано за їхній рахунок. У разі негативних наслідків від помилки в процесі взаємодії між кількома джерелами підвищеної безпеки (двома алгоритмами) потрібно звернутися до ст. 1188 ЦК України: якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної безпеки було завдано шкоди іншим особам, то особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини.

У разі закріплення в майбутньому національним законодавством України особливого статусу робота як самостійного суб'єкта правовідносин, питання відповідальності за помилки штучного інтелекту підлягатиме коригуванню, оскільки запровадження статусу «електронної особи», як окремого різновиду страхування, впровадження додаткових критеріїв розподілу відповідальності між виробником і власником, а також пошук відповідей на всі інші можливі виклики, які виникатимуть у процесі подальшого використання штучного інтелекту в різних сферах людської діяльності, зумовить відповідні дії.

Так, якщо розглядати правосуб'єктність електронної особи як індивідуального суб'єкта, аналогічного людині, то надання їй такого правового статусу є важливим кроком на шляху до отримання повного набору конституційних («людських») прав, що може породжувати в подальшому інші проблеми: наприклад щодо того, чи можуть до суб'єктів штучного інтелекту застосовуватися такі конституційні гарантії як право не бути у рабстві.

Є. Харитонов та О. Харитонova зауважують, що поступове залучення штучного інтелекту до участі у цивільному обігу в інформаційному та постінформаційному суспільстві може відбуватися за аналогією участі рабів у цивільному обігу в Стародавньому Римі. Вирішувалася зазначена проблема за допомогою різних юридично-технічних прийомів, які дозволяли вирішувати колізії розуміння рабів як об'єктів права з одночасним фактичним визнанням за ними здатності створювати певні права і обов'язки для їхніх господарів [6]. Крім того, наділення суб'єктів штучного інтелекту статусом електронних осіб може призвести до ослаблення правового захисту людей порівняно з ними.

Одним із аргументів проти наділення штучного інтелекту правовим статусом електронної особи є його обмежена вразливість до покарання. Хоча сучасні корпорації також наділяються правосуб'єктністю, не дивлячись на це, вони не можуть бути, наприклад, позбавлені волі, на них можуть бути накладені фінансові санкції [7].

На думку О. Радутного [5], у недалекому майбутньому кримінально-правова доктрина може зазнати змін у напрямі визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктами правовідносин і суб'єктами злочину. Не так давно у Кримінальному кодексі України з'явився розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», відповідно до положень якого до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру (штраф, загальна конфіскація майна, ліквідація). Тому прогнозованою може стати поява в КК України розділу XIV-2 під умовною назвою «Заходи кримінально-правового характеру щодо електронної особи (особистості)», а штучний інтелект цілком ймовірно на законодавчому рівні буде визнаний суб'єктом правовідносин, в тому числі кримінально-правових.

Ще раз підкреслимо, що нині автори Резолюції ЄС 2015/2103(INL) розуміють штучний інтелект як об'єкт. Чинне законодавство України дозволяє вписати у правові рамки відносини, які виникають у зв'язку з використанням штучного інтелекту, зокрема в разі визначення відповідальності власника за дії штучного інтелекту, а в разі вчинення таких

дій у результаті недоробок виробника і програміста – за допомогою задіяння інституту регресної вимоги. Все ж законодавство не заточене під такі ситуації, що може призводити до складнощів у правозастосовній практиці.

В подальшому для надання правосуб'єктності штучному інтелекту автори законів мають відповісти на головне запитання: чи бажають розробники та користувачі штучного інтелекту зняти з себе відповідальність за дії штучного інтелекту або розробники та користувачі бажають контролювати функціонування штучного інтелекту?

Відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом. Резолюція ЄС 2015/2103(INL) присвячена питанням цивільно-правової відповідальності за негативні наслідки використання робототехніки та штучного інтелекту. Варто зазначити, що в документі наголошується, що «згідно із чинною правовою базою роботи не можуть бути притягненими до відповідальності *per se* за дії, що спричинили шкоду третім сторонам» (п. ad), «на цьому етапі відповідальність повинна покладатися на людину» (п. 56) [4].

У п. ad) вказується, що відповідальність у такому випадку може бути покладена на одного з «агентів» (англ. *human agent*): 1) виробника, 2) оператора, 3) власника, 4) користувача. Одним із ключових критеріїв, які передбачені для такого встановлення відповідальності, в цьому випадку є доведення факту, що «агент» міг передбачити і запобігти шкідливим наслідкам. У п. 59) пропонується впровадження обов'язкової системи страхування для такого роду технологій (на зразок тієї, яка існує для автомобільного транспорту), в рамках якої виробники та власники таких технологій будуть зобов'язані здійснювати страхування потенційної шкоди від їх використання [4].

З огляду на положення Резолюції ЄС можна побачити, що на національному рівні необхідна нова концепція ризик-менеджменту, враховуючи зростання збитків, викликаних використанням штучного інтелекту. Нові моделі страхування відповідальності, наприклад у таких сферах як автономні автомобілі, дозволять збільшити тиск на виробників і продавців програмних засобів та знизити пряму відповідальність споживачів. При написанні Карти правових реформ використання штучного інтелекту необхідно запросити спеціалістів у галузі страхового законодавства. Як бачимо, автори Резолюції ЄС не роблять революції в питаннях відповідальності за наслідки користування робототехнікою та технологіями штучного інтелекту і констатують лише те бачення, яке нині склалося у цій сфері.

Однією з проблем відповідальності ШІ є проблема упередженості алгоритмів і дискримінації. Ризики дискримінації, пов'язані із критеріями, які задаються ШІ. Дискримінація може проникнути в систему ШІ через те, що організація визначає цільові перемінні і маркери класів. Наприклад, мітка «рідко запізнюватися» для оцінки якості співробітника може не враховувати, що є люди з іммігрантським минулим, які в середньому бідніші та живуть далі від роботи, тому частіше запізнюються [8].

Єдиним засобом забезпечити, щоб рішення систематично не ставили у не вигідне становище членів не захищених груп (іммігрантів, внутрішньо переміщених осіб), є зниження загальної точності усіх визначень, які надаються алгоритму. Крім того, прийняття рішень ШІ може мати дискримінаційні результати, якщо система вчиться на дискримінаційних, іноді застарілих даних. Так, відомий приклад, коли у 2018 році компанію Amazon.com, Inc. звинуватили у створенні дискримінаційного ШІ. Компанія розробила програму з рекрутингу працівників, яка відкидала резюме жінок під час розгляду анкет на прийом на роботу в компанію. Це було спричинено тим, що штучний інтелект «навчався», досліджуючи резюме прийнятих працівників за 10 років, серед яких домінували чоловіки з огляду на загальну тенденцію більшої їх кількості у технологічній індустрії.

Ф. Боргезіус звертає увагу на посилення правового захисту від дискримінації алгоритмів та ШІ. Прийняття законодавства, яке містить нові правила прийняття алгоритмічних рішень, має бути специфічним для кожної галузі: безпеки праці, захисту споживачів, захисту довкілля. Крім того, нові законодавчі норми мають бути розроблені на основі принципів регулювання конкретної галузі права (наприклад, принципу рівності, свободи договору, справедливого судового розгляду) [9]. Тому при розробці законодавства України необхідно

розробити положення про відповідальність за упередження алгоритму, який спрямований на автоматизоване прийняття рішень.

Забезпечення персональних даних. Проблема даних є однією з ключових у сфері функціонування ШІ. Можна виділити 3 основних питання, на яких фокусуються розробники ШІ: конфіденційність даних, інформована згода, безпека.

Нині в більшості країн досягнутий консенсус щодо конфіденційності даних, яка досить чітко регулюється на законодавчому рівні. Так, особлива увага в Резолюції ЄС 2015/2103(INL) приділяється питанню захисту персональних даних. Зокрема, в п. n) підкреслюється, що «питання захисту приватності може виникнути внаслідок застосування програм і пристроїв, що взаємодіють один з одним і з базами даних без втручання людини». У п. 21) міститься вказівка на «відповідальність розробників робототехніки та ШІ з розробки продуктів, які будуть безпечними, захищеними і відповідатимуть стандартам захисту персональних даних» [4].

Стандартом для захисту персональних даних у цій сфері відповідно до п. 19 повинен бути Загальний Регламент ЄС щодо захисту персональних даних (англ. EU General Data Protection Regulation) та положення, які містяться в ньому, в тому числі щодо захисту персональних даних за замовчуванням, обмежень цілей обробки персональних даних, контрольних механізмів і вжиття відповідних засобів захисту (п. 20). Водночас автори зазначають про необхідність додаткового врегулювання окремих аспектів захисту персональних даних, зокрема використання камер і сенсорів у робототехніці.

Більшість країн зберігає вимоги обмеженості загальнодоступних даних. Основна складність пов'язана з тим, що знеособленість даних не гарантує їх конфіденційності. Наприклад, судові рішення, які містяться у Єдиному реєстрі судових рішень України з закритими персональними даними [10], дозволяють навіть у великих містах легко ідентифікувати, про які організації або яких громадян у них йдеться. Мережеві сліди, тобто інформація про дії людини в інтернеті, також у багатьох випадках дозволяють ідентифікувати користувача, який їх залишив. Юридично конфіденційність підлягає захисту, але фактично ці норми регулярно порушуються. Варто зазначити, що в сучасній економіці доступ до даних суттєво впливає на конкурентоспроможність компаній і призводить до лобіювання концепції інформаційного суверенітету, яка передбачає можливість використання персональних даних за умови інформованої згоди.

Інформована згода є наріжним каменем у розробці ШІ, яка обговорюється по всьому світу. За сталою практикою відповідальність за збереження персональної інформації здебільшого покладається на користувача. Даючи згоду, він добровільно бере на себе відповідальність за негативні наслідки. Більшість споживачів, даючи згоду на обробку своїх даних, вважають, що це необхідно для роботи системи, яка без цих даних не зможе виконувати свої функції, хоча в більшості випадків додатки використовують лише малу частину інформації, що збирається. Парадокс інформованої згоди полягає у тому, що без спеціальних знань і володіння цифровими навичками на високому рівні людина не може бути поінформована про те, згоду на що вона дає.

Оскільки в реальності практично ніхто з користувачів не в змозі спрогнозувати, які саме дані про нього отримає система штучного інтелекту і як вони можуть бути використані, то абсолютно точно можна стверджувати, що права людини порушуються [11]. Особливо це стосується тих випадків, коли людина не може з об'єктивних причин відмовитися від взаємодії зі штучним інтелектом, наприклад, якщо йдеться про системи відстеження порушників карантину, коли нові технології доступу до персональних даних мають сприяти ліквідації пандемії: технології розпізнавання обличчя, аналіз соціальних мереж, даних геолокації [12]. Згода в цьому випадку, будучи формально добровільною, фактично є вимушеною.

К. Гленн підіймає ще одне важливе питання інформованої згоди та медичного ШІ [13]. Яким чином лікар має інформувати при постановці діагнозу на основі аналізу системи ШІ, яка рекомендувала план лікування на основі аналізу років пацієнта, розміру пухлини та інших особистих даних, що були в електронній медичній карті? Чи має лікар інформувати

пацієнта про використання ШІ? Чи має лікар повідомляти про відміну рекомендованого ШІ плану лікування? Вбачається, що пацієнт має бути повністю поінформований про використання ШІ в постановці діагнозу та лікуванні.

Одним із варіантів підвищення обізнаності людини про збір даних про неї є механізм диференційованої згоди на обробку персональних даних. При такому підході користувач може дозволяти або забороняти збір окремих видів даних або може заплатити певну суму за користування програмою, відмовившись надавати їй свої дані. На перший погляд при цьому його положення погіршується, оскільки йому доводиться платити за продукт, який до цього був безкоштовним, але фактично такі відносини визнають цінність персональних даних і формують уявлення про права розпорядження даними.

Отже, розробники Карти правового регулювання використання ШІ мають визначитися із підходом до захисту персональних даних: який механізм буде застосований – інформованої згоди або диференційованої згоди на обробку персональних даних. Крім того, в Karti правового регулювання ШІ має бути визначений окремий напрям захисту персональних даних та медичного ШІ, який має розроблятися із залученням фахівців медичної сфери.

Авторське право та штучний інтелект. ШІ буде розвиватися кожного року все більше. Просуваючи свої спроби революціонізувати технології, пов'язані із забезпеченням програмних рішень, складні технології, засновані на AI, компанії зобов'язані збільшити кількість таких «винаходів», які можуть виникнути. Із застосуванням симуляцій мистецтва не за горами той день, коли закони про мистецтво та авторські права також будуть переглянуті. Існує величезна можливість для законодавців розробити керівні принципи для визначення таких ситуацій, надаючи їм найбільш адекватної форми правового забезпечення. В той же час закони не повинні дозволяти ШІ зменшувати цінність людського мислення та винахідництва [14].

А. Моріггі звертає увагу на те, що існуюча система захисту прав інтелектуальної власності має бути переглянута у зв'язку зі ШІ, а саме комп'ютерне програмне забезпечення має захищатися патентами. Крім патентів, твори штучного інтелекту можуть бути захищені і під ширшими авторськими правами, коли кваліфікуються як твори мистецтва, а не винаходи. Однак існують деякі принципові відмінності між системою захисту авторських прав і патентуванням. Основна відмінність стосується того, що власник авторських прав не може виключити інших, які самостійно винаходять істотно схожі твори, створені його власною системою. Інші можуть відтворювати авторські винаходи для «критики, коментарів, звітності, викладання, навчання або дослідження» без обмежень, хоча патенти не надають жодного аналогового права. Крім того, пройти реєстрацію патентів простіше, ніж зареєструвати авторські права [15].

Ключовою проблемою є питання належності творів, які створюються системою ШІ. Живопис, музика, література потенційно можуть належати авторству програміста, користувача, пристрою штучного інтелекту або бути спільним твором, який створений у процесі спільної роботи програміста, користувача та ШІ. У випадку спільного твору питань не виникає – авторство визначається за людиною. Але як бути, коли ШІ створює окремий твір? Відповідь на це питання витікає з того, що навіть повністю автоматизована машина не може бути творчою, із фантазією, уявою, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Політика авторських бюро полягає у відхиленні претензій, висунутих на твори, не написані автором. Метою існування закону про захист права інтелектуальної власності є забезпечення економічної вигоди творцю, не допускаючи інших використань його вмісту без дозволу. ШІ як звичайний інструмент для створення контенту не має жодної з цих потреб, тому захист йому не повинен бути наданий відповідно до законодавства про інтелектуальну власність.

Ф. Коста та А. Каррано зазначають, що проблеми захисту інтелектуальної власності в контексті застосування штучного інтелекту здебільшого пов'язані з двома аспектами: забезпечення свободи дій при використанні штучного інтелекту без порушення інтелекту-

альних прав третіх осіб і захист інвестицій у дослідженні та розробці в сфері використання штучного інтелекту [16].

Альтернативами наділення систем штучного інтелекту правами на результати їхньої інтелектуальної діяльності є або передача всіх прав людини, яка будь-яким чином брала участь в діяльності штучного інтелекту, або передача таких творів і винаходів у суспільне надбання. Перехід робіт, що створюються штучним інтелектом, у суспільне надбання може загальмувати розвиток інновацій у цій сфері, оскільки не дозволить тим компаніям, які інвестують у штучний інтелект, отримувати від цього відповідні економічні вигоди [15].

Застосування ШІ у створенні нових винаходів збільшує ризик концентрації економічної влади на ринку в окремих суб'єктів для отримання численних патентів. Е. Фразер наводить приклади, як комп'ютерне програмне забезпечення може допомогти або самостійно генерувати текстові патентні заявки. Так, Слоет є прикладом комерційної служби, в якій оператор-людина використовує комп'ютерний алгоритм для створення варіантів існуючих патентних заявок. Алгоритм створює велику кількість перестановок вихідної заявки шляхом перестановки фраз і заміни термінів альтернативними визначеннями, синонімами або антонімами.

В арт-проекті AllPriorArt.com і його дочірньому сайті AllTheClaims.com використовується технологія, яка самостійно генерує патентні заявки та їх описи. Ця комп'ютерна система аналізує і випадковим чином збирає тексти з патентів і опублікованих заявок із Патентної бази даних США для створення патентних текстів, які описують можливі нові винаходи. Переважна більшість заявок, породжуваних цими технологіями, безглузді, однак, оскільки обчислювальна потужність недорога і численна, можливо, що можуть бути створені технологічно здійсненні нові винаходи.

По мірі збільшення обчислювальної потужності або вдосконалення алгоритмів генерації таких текстів кількість винаходів ШІ буде зростати. В подальшому патентні відомства повинні будуть виділяти більше ресурсів на експертизу, щоб проводити пошуки величезної кількості відомого рівня техніки. Такий рівень пошуку буде дорогим і потребуватиме залучення експертів, які володіють знаннями в технічній галузі, а також навичками пошуку та інтерпретації комп'ютерних текстів. Необхідно буде ввести обмеження, оскільки економічно неефективно визначати дійсність патентів, коли щось наближається до визначеності. В результаті тягар може бути перенесено на суди для визначення *ex post facto* того, як формується конкретний комп'ютерний текст, частина рівня техніки, а якщо так, то чи є цей винахід недійсним [17].

Д. Жерве розглядає проблему рівності патентних заявок, створених людиною самостійно або із ШІ. Авторське право призначене для стимулювання спілкування людини з людиною, щоб не змушувати машину запускати свій код. Права винахідника мають бути захищені і, скоріше за все, патентоздатність винаходів ШІ буде вирішуватися не патентними відомствами, а судами. Складність полягає у доказуванні створення ШІ винаходу, тому суди мають глибоко вникнути у цілі патентної системи [18]. Таким чином, до написання Карти правового регулювання ШІ мають бути залучені не тільки вчені та громадськість, але й судді, які спеціалізуються на застосуванні права інтелектуальної власності.

Висновки. Карта правових реформ використання ШІ – документ складний і ґрунтовний, від якого залежить цілий світ відносин між машинами та людьми. Тому для її створення мають бути залучені не тільки науковці в галузі цивільного та кримінального права, але й практики з різних сфер: охорони здоров'я, правосуддя, ІТ-сектору, спеціалісти зі збереження персональних даних і розробники ШІ.

Карта правових реформ використання ШІ в Україні має містити такі напрями:

- цивільне законодавство (визначення правосуб'єктності, зокрема, в яких ситуаціях він може діяти в якості посередника фізичної чи юридичної особи; укладати договори; нести цивільно-правову відповідальність);
- кримінальний закон (визначення кримінальної відповідальності ШІ);
- страхове законодавство;

- антидискримінаційне законодавство (питання рівності людини і осіб, які використовують ШІ; питання з критеріями та даними, які надаються ШІ);
- захист персональних даних (можливості надання диференційованої згоди на обробку персональних даних, а також удосконалення механізму інформованої згоди на обробку персональних даних);
- законодавство у сфері інтелектуальної власності;
- медичне право (використання ШІ у медичній сфері, аспекти діяльності лікаря, який використовує ШІ).

Реформування законодавства у цифрову епоху вимагає злагоджених дій розробників ШІ, законотворців, наукової спільноти і громадянського суспільства. Цей процес має бути не фрагментарним, а комплексним і структурованим. Розробка та прийняття Карти правових реформ використання ШІ в Україні є украй актуальною та сприятиме нормальній роботі сучасного цифрового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Баранов О.А. Інтернет речей і право: погляд у майбутнє. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження* : матеріали Третьої наук.-практ. конф., 21 лист. 2019 р. Київ : Політехніка, 2019. С. 7–12.
2. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> (дата звернення: 19.11.2020).
3. Концепція розвитку сфери штучного інтелекту в Україні. М-во та Ком-т цифр. транс-ції. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/doluchaytes-do-obgovorennnya-kontseptsii-rozvitku-sferi-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini> (дата звернення: 19.11.2020).
4. European Parliament resolution of 16 Feb. 2017 with recommend. to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). European Parliament : Official web-site. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN> (дата звернення: 19.11.2020).
5. Радутний О.Е. Розвиток кримінально-правової доктрини в напрямі визнання штучного інтелекту та цифрової людини суб'єктом правовідносин та суб'єктом злочину. *Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення* : матер. Міжнар. наук.-практ. кругл. столу, 17 трав. 2019 р. Харків : Константа, 2019. С. 202–213.
6. Харитонов Є., Харитонova О. Правовідносини та штучний інтелект: «суб'єктивізація» об'єкту. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження* : матеріали Третьої наук.-практ. конф., 21 лист. 2019 р. Київ : Політехніка, 2019. С. 23–26.
7. Морхат П.М. Юнит искусственного интеллекта как электронное лицо. *Вестник МГОУ. Серия: Юриспруденция*, 2018. № 2. С. 61–73.
8. Discrimination, artificial intelligence and algorithmic decision-making Study by Prof. Frederik Zuiderveen Borgesius Professor of Law, Institute for Computing and Information Sciences (iCIS), Radboud University Nijmegen and Researcher at the Institute for Information Law, University of Amsterdam (the Netherlands). URL: <https://rm.coe.int/discrimination-artificial-intelligence-and-algorithmic-decision-making/1680925d73> (дата звернення: 19.11.2020).
9. Frederik J. Zuiderveen Borgesius Strengthening legal protection against discrimination by algorithms and artificial intelligence. *The International Journal of Human Rights*. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1743976> (дата звернення: 19.11.2020).
10. Єдиний реєстр судових рішень : веб сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 19.11.2020).
11. Ястреб Наталья. Как персональные данные меняют этику искусственного интеллекта? URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kak-problema-personalnyh-dannyh-menyaet-etiku-iskusstvennogo-intellekta/viewer> (дата звернення: 19.11.2020).
12. Кашкин С.Ю., Тищенко С.А., Алтухов А.В. Правовое регулирование применения искусственного интеллекта для борьбы с распространением COVID-19: проблемы и пер-

спективы с учетом мирового опыта. *Lex russica*. 2020. URL: https://lexrussica.msal.ru/jour/article/view/1446?locale=ru_RU.

13. Glenn Cohen I. Informed Consent and Medical Artificial Intelligence: What to Tell the Patient? *Georgetown Law Journal*, Vol. 108, p. 1425–1469, 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3529576 (дата звернення: 19.11.2020).

14. Artificial intelligence and Intellectual Property Rights. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=4f1d8569-0e66-48d9-b0ac825b19ffa711> (дата звернення: 19.11.2020).

15. Moriggi A. The role of intellectual property in the intelligence explosion. URL: https://www.4ipcouncil.com/application/files/9615/1638/1031/The_Role_of_Intellectual_Property_in_the_Intelligence_Explosion.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

16. Costa F.A. De Carrano A.G. Intellectual property protection for artificial Intelligence. URL: <https://www.finnegan.com/en/insights/articles/intellectual-property-protection-for-artificial-intelligence.html> (дата звернення: 19.11.2020).

17. Fraser E. Computers as inventors – legal and policy implications of artificial intelligence on patent law. URL: <https://script-ed.org/article/computers-as-inventors-legal-and-policy-implications-of-artificial-intelligence-on-patent-law/> (дата звернення: 19.11.2020).

18. Gervais D. Is Intellectual Property Law Ready for Artificial Intelligence? *GRUR International*, Vol. 69, Issue 2, Feb. 2020, P. 117–118. URL: <https://academic.oup.com/grurint/article/69/2/117/5709508?guestAccessKey=8e153e63-b822-4dc5-8cd2-797d150e30cc> (дата звернення: 19.11.2020).

